

czewonawy: w Szwecyi; i w Niemczech koloru żelaznego. Nayprzedniejszy jest Norwegski, Szwedzki, i Saski. Z okoliczności, że Magnesu iedna strona zawsze się obraca ku północy, wynalezienie jest nacieranie igiełek Kompasów ruchomych: które iak są pożyteczne na ziemi, tak ieszcze pożytecznieysze na morzu.

R O Z D Z I A Ł VII.

O różnych Kamieniach pojedynczych.

283. **K**amienie, które się ani popisują kosztownością, ani osobliwszą iaką zdatnością, zebrałem na iedno miejsce w ten Rozdział. Jeszcze przecież nie tu jest miejsce do takich, iakie wszędzie pospolicie na polach naszych widzimy: tu bowiem się tylko te miejsce będą, które są pojedyncze, i z różnych Kamieni nie składane. Poydę zwyčajem niektórych Mineralogistów, dzieląc na Kamienie Wapniste, Gipsowe, Gliniaste, Szklanne, i Mięszane.

§. 1.

O niektórych Kamieniach Wapnistych.

284. Są to te Kamienie, które się składają z ziemi wapiennej, a ztąd w ogniu upalane, i wodą ugaszone, mnięj więcey w wi-

domie wapno się obracaia: ztąd polane Sierwaserem, czynią go na sobie niby wrzącym. Wymienia tu tylko Kamienie Smierdzące, Tofy, Sopleńce, Ikrzyce, i Szpaty wapniste.

285. Kamień smierdzący, u Niemców *Stinckstein*, *Saustein*, po łacinie *Lapis suillus*, po francuzku *Pierre pore*, iest Kamień wapnisty, który tarty czyni smrod koci-go moczu. Pospolicie się tam najduje, gdzie są blisko aluwowe minery. Kolor iego iest ciemno-siwy, albo czarniawy. Najduje się w Norwegii, i w Szląsku.

286. Tof, po łacinie *Tophus*, po niemiecku *Toffstein*, *Dukstein* po francuzku *Tuf*, iest Kamień wapnisty, biały, siwy, albo czarny, rzadki, lekki, i kruchy, polce mażący. Pospolicie osiada z mulu w wodach, i takiego mam sztuczkę z rąk JW. Czaplica Łowozego Koronnego, który się w Dobrach iego najduje. W Hollandyi wypalają go na wapno do studzien, i inney wodney roboty.

287. Sopleńce, albo Kamień ciekący, iest Kamień gatunku wapnisteo: po łacinie *Stalactites*, po niemiecku *Sinter*, albo *Tropfstein*, po francuzku zowie się *Stalactite*. Staie się z ziemi rzadkiey ciekącej, i kamienieiącej. Kolor iest różny, siwy, czarny, biały, lub czerwony. Kształt różny: pospolicie wprawdzie tak sopel zimowy od dachu wiszący, często kroe przecięż i inny. Najduje się wszędzie, gdzie są w ziemi Kopalnie, między rozpadli-

nami

nami innych kamieni, i czyni nadzieję obfitych Kruszców.

288. Iskrzyca, albo Kamień iskrzysty, po niemiecku *Regenstein*, po francuzku *Pisolithe*, jest Kamień wapnisty z wielu okrągłych ziarek mniejszych, lub większych spoiony, nakształt iskry rybiey, albo ziarek grochu. Wielkoziarniste nazywają się *Oolithi*, albo *Fisolithi*; Drobnodziarniste zaś *Meconites*, albo *Cencbrites*. Kolor ich jest żółty, brady, czerwony, czarny, lub brunatny.

289. Było mniemanie, że są ikra, albo grochem zkamieniały: pewnieysza przecięż jest, że ziemia kamieniejąca ciekąc kroplami w miękką ziemię, poczyniła te ziarna okrągłe, które się potem z sobą w jeden kamień skupiły. Nayduie się w Szwaycarach, Szląsku, &c.

290. Szpat wapnisty, jest Kamień biały, albo też różnego koloru, niby z listków iakich, albo szybek złożony, które się czasem świecą iak zwierciadła. Jest prawdziwym kamieniem wapiennym wapno dającym, i pospolicie się nayduie w wapiennych gorach.

§. 2.

O niektórych Kamieniach Gipsowych.

291. Są to te Kamienie, które składają się z ziemi gipsowey, i mniej więcej mają własności Gipsu, o którym się w Rozd. VI. §. 5. napi-

napisało. Wymienię tu tylko Kamienie lodowe, pierzaste, Bonońskie, i Szpaty proste.

292. Kamień lodowy, po łacinie *Glacies Maria*, po niemiecku *Frauenis*, iest Kamień podobny do Szkła Moskiewskiego, §. 10. tylko że się na małe dzieli listki. Listki te są przezroczyste, białe, żółte, i lśniące: czasem bywają czerwone, siwe, i czarne. Zmieszawszy z gliną topi się w masę pół przezroczystą, mocną, koloru mlecznego. Nayduie się w wielu krajach w górach gipsowych: pali się na gips, z którego się gipsowe wyrabiają Obrazy.

293. Kamień pierzasty, po łacinie *Alumen plumosum*, po niemiecku *Federweis*, dla rozniцы przecięż od Alunu rosnącego, *Alumen plumosum* zwanego, słuszniey się ten Kamień u innych nazywa *Asbestos plumosus*. Jest on gipsowy, promienisty, z białych, kruchych, i niedzielnych niby nitek złożony. Nayduie się w górach gipsowych, koloru białego żółtawego, i ciemno czerwony przezroczysty.

294. Kamień Bonoński, po łacinie *Phosphorus Bononiensis*, po niemiecku *Bologneserstein*; iest Kamień gipsowy, niby z iakich nitk i listków złożony, i nad to ieszcze niby iaką błonką powleczoney; nieco mający przezroczystości. Naypierwey go naleziono pod Bononią we Włoszech, ztąd Bonońskim nazwany: teraz iest i na innych miejscach, osobliwie przecięż około gór *Appenninu*, i *Paderno*. Matę własną

sność do siebie, że gdy będzie kalcynowany, i przez dzień na jasnym miejscu, iednak nie na słońcu poleży; w nocy potym świeci. Po kilku latach utracą tę własność, do póki powtórnie nie będzie kalcynowany.

295. Szpat prosty gipsowy, u Niemców *Gipsath*, jest kamień na podobieństwo bryły samey złożony, a czasem i krystallizowany. Żółtawy najduje się około Paryża pod *Montmarne*; izabellowy w Niemczech w Hrabstwie *Mansfeld*: biały, i czerwony w Hercynii. We Włoszech zaś, Francyi, Syeyli, i Szwecyi, są te Szpaty, iak sopte ciekące, zkamieniałe.

§. 3.

O niektórych Kamieniach gliniastych.

296. Są to te Kamienie, które się składają z ziemi gliniastej. Pospolicie lśnią się po wierzechu, są w polach nieco śliskie, w ogniu bardzo twardnieją. Wymienię tylko Łyszczak, Kocie złoto, Łupki gliniaste, i Cadzeńca.

297. Łyszczak, po łacinie *Mica*, po niemiecku *Glimmer* nazwany, jest kamień kruchy, w palcach się rozcierający, mający w sobie wiele drobnionych lśniących listków. Nie jest rzadki wszędzie po polach.

298. Kocie złoto, i Kocie srebró, są gatunkami poprzedzającego. Kocie złoto u Niemców *Kutzensgold*, rozciera się kolorem żółtym, czerwonym, zielonym, czarniawym: zawsze przecięż iak złoto lśniącym. Kocie srebro

droższą, *Katsensilber*, rozciera się kolorem srebrnym. Prochy z nich do piaseczników byłyby zdadne, ale się Papieru bardzo czeplają. Naydują się wszędzie po polach, ale ani złota ani srebra w sobie nie mają.

299. Łupki gliniaste wielorakie bywać mogą, i wszystkie powiększey części są takie. O jednym tu tylko wspomnę, który się po łacinie nazywa *Schistus argillosus*, a po niemiecku *Tbonärtiger Schieffer*: Kamień ten jest zpieczoną gliną, na listki się dzielącą. Kolor różny. Z twardszego wyrabiają się guziki, i różne inne rzeczy: a z pospolitego stawiają się mocne piece do topienia Kruszców.

300. Cedzeniec, po łacinie *Filtrum*, po niemiecku *Filtnierstein*, po francuzaku *Pierre à filtrer*; jest Kamień z grubych ziarek piaskowych tak rzadko skupiony, że się woda przez niego precedza. Nayduje się na Wyspach Kanaryjskich, w *Mexico* w Ameryce, w Niemczech pod *Merseburg*, i *Gera*. Zależy się do cedzenia i czyszczenia wody, służyć mającey do napoju.

§. 2.

O niektórych Kamieniach szklanych.

301. Są to te Kamienie, które się w ognu topią na szkło, i które pospolicie taką mają twardość, że o stal uderzone, dają skryga,

ste. Wymienię tu tylko te: Kwarzec pospolity, Rogowiec, Zeolit, i Kamień granatowy.

302. Kwarzec pospolity, dla różności od owego, który się opisał między przezroczystymi fałszywemi Kleynotami, jest Kamień twardy, nieco przecięż kruchy, rozbity na ostre skorupki się rozlatujący; wewnątrz ma wiele rysów: o stal uderzony ognia daie. Ten, o którym tu wspominam, nie jest przezroczysty, pospolicie jest biały, bywa przecięż i innych kolorów, iakoto błękitny, czerwony, zielony, lub czarny. Niektóry w dotknięciu jest śliski, iakoby tłustością był namazany. Niektóry ma podobieństwo do tłustego mieka wodą roztworzonego. Niektóry zdaie się iakoby z ziarek solnych był złożony. Tu i owdzie pojedynczo nayduie się wszędzie, nayobficiej przecięż w gorach; gdzie Kruszcze kopią: Zdatny jest na robienie szkła.

303. Podobne są Kwarcowi owe pospolite nam znaiome Kamienie, które my Zanokciami zowiemy, i które się w pagórkach, w piaskach, na polach, i w rzekach wszędzie naydują. Zanokcica przecięż nie ma w sobie tyle rysów, i ztluczona większą wewnątrz zdaie się mieć rzadkość. Są co do koloru białe, czerwone, żółtawe, brunatne, zielonawe, błękitnawe, czarniawe, &c.

304. Rogowiec, po łacinie *Cornus*, po niemiecku *Hornstein*, jest Kamień podobny do pospolitego krzemienia, tak dalece, że się tym

tyl-

tylko różni, iż jest nieco miększy, i skąpiej, uderzony o stal, ognia daie. Kolor iego jest różny, a zawsze wydaie się iakby był rogowy. Naydnie się w gorach.

305. Zoolit z łacińskiego, iest Kamień podobny do wapiennego, twardszy przecię, i o stal uderzony ognia nie daie. W ogniu bardzo prędko się topi w szkło pienne i nieprzezroczyste. Jest koloru białego w Islandyi, błękatnego w Ziemi Katmuckiej *Barbaria*, a czerwony w Szwecyi pod *Adelfors*.

306. Kamień granatowy, *Quarzum granaticum*, tak iest podobny Granatom między Kieynotami opisanym, że go tylko szczególnie różni wielkość. Naydnie się bowiem w Szwecyi, które częstokroć pięści, i głowie ludzkiej wyrównywiają. W sobie iest rzadki, i dziarnisty.

§. 5.

O niektórych Kamieniach mieszanych.

307. Są to te, które się nie z iedney tylko samey ziemi ale z więcej ziem składają. Takimi tu będą Skóra górna, Mięso górne, Papier górny, Korek górny, Blendy, i Kamień Orli.

308. Skóra górna, albo ziemna, po łacinie *Aluta montana*, po niemiecku *Bergleder*, po francuzku *Cuir fossile*, iest Kamień, lekki, si-

wy, biały, żółtawy: niby z nitki w siebie plecionych złożony. Ma podobieństwo do grubey skóry.

309. Mięso górne, albo ziemne, po łacinie *Caro montana*, po niemiecku *Bergfleisch*, po francuzku *Chair fossile*, jest Kamień cięższy od poprzedzającego: składa się z grubych szyć, i niby nitki twarde: szyć te na niektórych przedziela się prosto, a na niektórych kręca się. Gdy się upali w ogniu, tak twardnieją, że uderzony o stal ognia daie.

310. Papier górny, albo ziemny po łacinie *Papyrus montana*, po niemiecku *Bergpapier*, tym się tylko różni od Skóry ziemney, że się składa z bardzo cienkich szyć.

311. Korek górny, albo ziemny, po łacinie *Suber montanum*, po niemiecku *Bergkork*, po francuzku *Liege fossile*, jest Kamień z drobnych giętkich niby nitki złożony, które się wzajemnie przerzynają, i tak lekko są zkupione, że Kamień utrzymuje podobieństwo do Korku, jakim się flasze zatykają. Jest najsłabszy ze wszystkich kamieni. Najdużej się w gorach.

312. *Blenda*, z niemieckiego tak nazywam, po łacinie *Pseudogalena*, jest Kamień od niektórych Mineralogistów między Kruszczykowce policzony. Zdaie się on, że jest z niejakich lśniących łusek złożony, które blask traci, gdy będą zmaczane. Jest czarny, czer-

wony, żółtawy i zielony; czasem miewa w sobie nieco Srebra. Nayduje się w górach.

313. Orli Kamień, po niemiecku *Adlerstein*, jest Kamień mający w sobie różne rzeczy. Jeden ma w sobie inny kamyk ruchomy, i kładący, Kobieta u naszym znaiomy, które go zażywiają na lekarstwo, ale niewiem z jakim skutkiem. Ten się zowie po łacinie *Aetites mas*. Drugi ma w sobie Kamień nieruchomy. i zowie się *Aetites famina*. Trzeci ma w sobie ziemię, i zowie się *Geodes*. Czwarty ma w sobie wodę, i zowie się *Enbydras*. Piąty jest w sobie pusty, i zowie się *Aetites inanis*.

ROZDZIAŁ VIII.

O Kamieniach składanych.

314. **S**A to te Kamienie, które nie już z różney ziemi się składają, ale z różnych Kamieni wiedne są spoione. Takimi są Skąły, Opoki, i pospolite polowe Kamienie.

§. 1.

O Opokach, i Skałach.

315. Opoki i Skąły, są to owe ogromne wielkością Kamienie, które się z poiedynczych różnych kamieni składają, i od których sztuki oderwane, tu i owdzie po polach leżące widzicie się daia. Mięszanina ich wprowadzie re-